

Kurzus kódja(i): FLMD-312:50

Kurzus címe: FLMD16-312.45 Filmtörténeti szeminárium: Magyar melodráma és tragikus románc (1939–1944)

Tanár neve: Pápai Zsolt

Kurzus időpontja, helye: kedd 10 45–12 15 -135

Kurzus típusa: szeminárium

Kurzus leírása: A kurzuson a magyar filmtörténetben végig, így a hangosfilm-korszak első szakaszában is kiemelt jelentőségű két műfajt, a tragikus románcot és a melodrámat elemezzük, s ehhez kapcsolódva alaposabban megvizsgáljuk Király Jenő vitatott „magyar film noir”-konceptióját. Alaptételünk: a harmincas–negyvenes évtizedforduló magyar filmjei kevésbé a témáikkal, inkább a műfajok modifikációi, esetleg a szerkezet többértelművé tétele és rejtjelezése, vagy éppen műfaji inkongruenciák révén beszélnek feszültségek terhelte korokról. Nem (nyíltan) társadalomtudasok, mégis a társadalmi közérzületről vallanak, továbbá fenntartják a harmónia látszatát, mégis disszonánsak, diszkomfortot keltők. A kor ellentmondásai a műfaji struktúrákba és eszközkészletbe – olykor a műfaji ellentmondásokba, anomáliákba, diszfunkciókba – kódoltak. A filmek követik a hollywoodi mintákat – hőseik a sikernarratívák haszonélvezői, akiknek happy ending a jutalma –, mégis obskúrus értékszempontokat jelenítenek meg vagy orientációvesztést tükröznek. A kurzus fő kérdése: miként mutatható ki a műfaji szerkezetekben ez az orientációkrízis? A hallgatói prezentációk minden esetben önálló kutatómunkát jelentenek majd: alapfeladat lesz a vizsgált filmek korabeli sajtóvisszhangjának kielemezése. A kurzus elvégzéséhez néhány film ismeretét evidensnek tekintem, mivel ezek egyrészt a filmes műveltség alapkövei, másrészt az egyetem más kurzusain gyakran tárgyalt darabok. A következő művekkel tehát a kurzuson részletesen fogunk foglalkozni, jóllehet a kötelező filmek listáján nem szerepelnek: Szóts: *Emberék a havason*, Kalmár: *Halálos tavasz*, Fejős: *Tavaszi zápor*, Carné: *Le quai des brumes*, Huston: *The Maltese Falcon*, Wellman: *The Public Enemy*, Wilder: *Double Indemnity*, Curtiz: *Casablanca*.

Témák

1. A melodráma: műfaji definíció és tipológia.
2. A tragikus románc: műfaji definíció és tipológia.
3. A noirszenzibilitás fogalma.
4. Noirszenzibilitás és melodráma: a szorongásmelodráma értelmezési keretei.
5. Politika- és társadalomtörténeti háttér: Magyarország 1918–1945 között.
6. Filmtörténeti háttér: a francia, a német, az olasz hangosfilm 1945-ig.
- 7-12. Filmelemzések. A hallgatók prezentációi.

Kurzus teljesítésének követelményei: Minden hallgatónak egy alkalommal prezentációt kell tartania. Emellett a hallgatóknak a félév végén zárthelyi dolgozatot kell írniuk. A dolgozat témája az összes kötelező film és az órai anyag.

Kötelező/ajánlott filmek: *Kötelező:*

Bánky: *Kölcsönadott élet*
Clouzot: *Le corbeau*
Cserépy: *Az első*
Daróczy: *Férfi-hűség*
Farkas: *A hegyek lánya*
Green: *Baby Face*
Hamza: *Külvárosi őrszoba*
Hamza: *Szíriusz*
Hansen: *Die grosse Liebe*

Kalmár: *Egy szív megáll*
Kalmár: *Fekete hajnal*
Oláh – Zilahy: *Valamit visz a víz*
Radványi: *Egy asszony visszanéz*
Radványi: *Zárt tárgyalás*
Le Roy: *Random Harvest*
Rodriguez: *Machita*
Tüdős: *Fény és árnyék*

Ajánlott:

Bán: *Az utolsó dal*
Bánky: *Keresztúton*
Gaál: *Évforduló*
Garnett: *One Way Passage*
Griffith: *Broken Blossoms*
Harlan: *Opfergang*
Kalmár: *Dankó Pista*
Kalmár: *Halálos csók*
Kalmár: *Lángok*
Lang: *You Only Live Once*
Le Roy: *Gold Diggers of 1933*
Németh: *Madách*
Powell: *A Fool there Was*
Sherman: *Mr. Skeffington*
Sternberg: *Underworld*
Stroheim: *Foolish Wives*
Székely: *Café Moszkva*
Tourneur: *Out of the Past*
Tóth: *Két lány az uccán*
Wyler: *The Letter*

Irodalom: Kötelező:

Király Jenő: *Karády mítosza és mágiája*. Budapest: Háttér lap- és könyvkiadó, 1989. pp. 7–43.

Ajánlott:

Altman, Rick: *Film/Genre*. London: BFI – Palgrave Macmillan, 1999. Reprinted 2012. 54–62.
B. Nagy László: „A biztos ismeretlen” [1964]. In: Uő.: *A látvány logikája*. Budapest: Szépirodalmi könyvkiadó, 1974. 268–277.
Balogh Gyöngyi – Gyürey Vera – Honffy Pál: *A magyar játékfilm története a kezdetektől 1990-ig*. Budapest: Műszaki könyvkiadó, 2004. 36–65.
Balogh Gyöngyi – Király Jenő: „Csak egy nap a világ...”. *A magyar film stílus- és műfajtörténete 1929-1936*. Budapest: Magyar Filmintézet, 2000. 108–120.
Balogh Gyöngyi – Király Jenő: A magyar film állócsillaga. Hamza D. Ákos: *Szíriusz. Filmkultúra* (1987) no. 12. 6–24.
Balogh Gyöngyi: A magyar film születésétől 1945-ig. Filmkultúra online. <http://www.filmkultura.hu/regi/2000/articles/essays/balogh.hu.html>
Balogh Gyöngyi: Élő filmtörténet. Hamza D. Ákos a Magyar Filmintézetben. *Filmkultúra* (1987) no. 12. 34–43.
Bános Tibor: *Jávor Pál*. Budapest: Gondolat Könyvkiadó, 1978.
Bános Tibor: *Kabos Gyula*. Budapest: Athenaeum 2000 Kiadó, 2000.
Bibó István: Eltorzult magyar alkat, zsákutcás magyar történelem. In: Uő: *Válogatott tanulmányok. Második kötet 1945–1949*. Budapest: Magvető, 1986. 569–619.
Borde, Raymond – Chaumeton, Étienne: A film noir meghatározása. In: Balogh Gyöngyi (szerk.): *Kommunikációelméleti szöveggyűjtemény III*. Budapest: Tankönyvkiadó, 1979.

- Bordwell, David – Staiger, Janet – Thompson, Kristin: *The Classical Hollywood Cinema. Film Style and Mode of Production to 1960*. London and New York: Routledge, 2004 (first published in 1985). 74–77.
- Brooks, Peter: *The Melodramatic Imagination. Balzac, Henry James, Melodrama, and the Mode of Excess*. New Haven and London: Yale University Press, 1995. 1–23.
- Elsaesser, Thomas: A hang és a téboly történetei. Jegyzetek a családi melodrájáról. *Metropolis* (2012) no. 3. 14–35.
- Gál Mihály: *Cezúrák és cenzúrák. Az Országos Mozgóképvizsgáló Bizottság tevékenysége 1920–1948*. Budapest: Gondolat, 2020.
- Király Jenő: *A film szimbolikája. A kalandfilm formái. III/2*. Budapest – Kaposvár: Magyar Televízió Zrt. – Kaposvári Egyetem Művészeti Kar Mozgóképkultúra Tanszék, 2010. 27–29., 37–39., 110–124., 276–300.
- Kovács András Bálint: Sötét filmek. A film noir és a modernitás. *Filmvilág* (2000) no. 6. 4–10.
- Lakatos Gabriella: „Aki dolgozik, az nem ér rá pénzt keresni.” Sikernarratívák a magyar vígjátékokban 1931 és 1944 között. *Metropolis* (2018) no. 3. 10–23.
- Lányi András: Az irodalmi tömegkultúra a két világháború közötti Magyarországon. In: Lackó Miklós (szerk.): *A tudománytól a tömegkultúráig. Művelődéstörténeti tanulmányok 1890–1945*. Budapest: MTA Történettudományi Intézete, 1994. 217–248.
- Lips Adrián: A „(be)tiltott” és az elbeszélhetetlen. Karády-nosztalgia az 1970-es, 80-as években. *Betekintő* (2021) no. 4. 49–73.
- Lizzani, Carlo: *Az olasz film története 1895–1979* (ford. Gaál István). Budapest: Gondolat, 1981.
- Mercer, John – Shingler, Martin: *Melodrama. Genre, Style, Sensibility*. London – New York: Wallflower, 2004.
- Neale, Steve: A melodráma és a női film (ford. Hagen Péter). *Metropolis* (2012) no. 3. 36–62.
- Neale, Steve: Műfajkérdések (ford. Turcsányi Sándor). In: Nagy Zsolt (szerk.): *Tarantino előtt 1. Tömegfilm a nyolcvanas években*. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó, 2000. 12–44.
- Pápai Zsolt: Aranypolgár, Budapestről. Fejős Pál portréjához. *Filmvilág* (2006) no. 1. 37–40.
- Pápai Zsolt: El nem csókolt csókok. Megjegyzések a „magyar film noirról”. *Metropolis* (2013) no. 4. 8–32.
- Pápai Zsolt: Kleopátra lánya. Százéves a femme fatale. *Filmvilág* (2014) no. 7. 20–23.
- Porfirio, Robert G.: No Way Out: Existential Motifs in the Film Noir. In: Silver – Ursini (eds.): *Film Noir Reader*. 77–93.
- Ránki György (szerk.): *Hitler hatvannyolc tárgyalása, 1939–1944, I–II. kötet* (ford. Soltész Gáspár). Budapest: Magvető, 1983.
- Reich, Jacqueline: Mussolini at the Movies. Fascism, Film, and Culture. In: Reich, Jacqueline – Garofalo, Piero: *Rewieving Fascism Italian Cinema, 1922–1943*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press, 2002. 3–29.
- Reimer, Robert C. – Reimer, Carol J.: *Historical Dictionary of German Cinema*. Lanham, Maryland – Toronto – Plymouth, UK: The Scarecrow Press, Inc., 2008.
- Romsics Ignác: *Magyar sorsfordulók 1920–1989*. Budapest: Osiris, 2012.
- Sándor Pál: „Közeli fotográfiát ne csináljanak rólam!” Interjúrésztlet egy készülő Karády-filmből. *Filmvilág* (1980) no. 1. 30–33.
- Sándor Tibor: *Őrségváltás után. Zsidókérdés és filmpolitika 1938–1944*. Budapest: Magyar Filmintézet, 1997.
- Sándor Tibor: *Őrségváltás. A magyar film és a szélsőjobboldal a harmincas–negyvenes években*. Budapest: Magyar Filmintézet, 1992.
- Schrader, Paul: Notes on Film Noir. In: Silver – Ursini (eds.): *Film Noir Reader*. 53–63. Magyarul részletek: Schrader, Paul: Piszkos világszínpad. Jegyzetek a film noirról (trans. Fogarasi Zsolt). *Filmvilág* (2001) no. 4. 40–43.
- Szabó Zoltán: Egy skandináv utazó magyar filmekről ír naplójában [1943/1944]. In: Sándor Tibor: *Őrségváltás. A magyar film és a szélsőjobboldal a harmincas–negyvenes években*. Budapest: Magyar Filmintézet, 1992. 169–199.
- Szidiropulosz Archimédesz (szerk.): *Trianon utóélete. Válogatás a magyar nyelvű irodalom bibliográfiájából 1920–2000*. Budapest: XX. Század Intézet –

Kairosz, 2002.

Szita Szabolcs: Ujszászy és Karády. In: Haraszi György (szerk.): *Vallomások a holtak házából. Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései.*

Budapest: Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – Corvina Kiadó Kft., 2007. 155–167.

Takáts József: *Modern magyar politikai eszmetörténet.* Budapest: Osiris, 2007.

Thompson, Kristin – Bordwell, David: *A film története* (trans. Módos Magdolna). Budapest: Palatinus, 2007. 294–325.

Vajdovich Györgyi: Ideológiai üzenet az 1939–1944 közötti magyar filmekben. A magyar „népi film”. *Metropolis* (2013) no. 2. 68–76.

Varga Balázs (szerk.): *Magyar filmográfia. Játékfilmek 1931–1998.* Második, javított és bővített kiadás. Budapest: Magyar Filmintézet, 1999.

Záhonyi-Ábel Márk: A magyar filmes intézményrendszer 1938–1944. *Metropolis* (2013) no. 2. 12–27.

Záhonyi-Ábel Márk: Külföldi filmek a Horthy-korszak Magyarországon. In: Feitl István (szerk.): *Nyitott / zárt Magyarország. Politikai és kulturális orientáció 1914–1949.* Budapest: Napvilág Kiadó, 2013. 232–247.

Zeidler Miklós: *A revíziós gondolat.* Pozsony: Kalligram, 2009.

Žižek, Slavoj: Back to the Suture. In: Žižek, Slavoj: *The Fright of Real Tears.* London: British Film Institute, 2001. 31–54.
